

אבל נדמה לי שנוסף על הרגשת השליחות שלו, שהיתה אמיתית ואמירו נאיבית, פעלה כאן התשוקה הזאמורדעת לשחק במיליארדים, להפעיל את כושרו. זאת היתה תשוקתו היחידה, והוא היה מכור לה כמו נארקומן לסם.

האם נהנה מכך שהוא פינייה קוולבסקי מורשה, פעיל החלוץ (על כך סיפר הרבה ובהנאה). המוכיר הקטן מכפריסבא. הפך למגלגל מיליונים? אם נהנה מפני שגילה בעצמו כישרונות של אשף פינאנסי, ושאף, ככל אדם, להפעיל את כישרונותיו עד לקצה גבול היכולת?

דובר הרבה על תשוקות אחרות של ספיר, על אהבתו את החיים הטובים, ובייחוד את האוכל הטוב. אבל אלה היו אהבות קטנות. אומנם, אין הוא בזיר. הוא אוהב רכילות על עניינים שבינוליבינה, כשהוא מכיר את האנשים. הוא אוכל הרבה. אך נדמה לי שאינו מבחין כלל מה הוא אוכל, אפילו במיסעדות הפאר היקרות, שצמחו כמו פטריות על קרקע שיטתו.

פעם שאלתי אותו בפירוש מה האמת בסיפור המפורסם על היין של רוטשילד. (לכבוד שרהאוצר הישראלי ציווה הברון להביא בקבוק יקר במיוחד של לאפיט, אחד היינות היקרים בעולם. תוצרת המישפחה. ספיר עירבב את הנחל האצילי בסודה, והכין לעצמו שפירץ נוסח כפריסבא.) "זה לא היה ולא נברא", הגיב בתוקף. אך לא פעם מסמלת האגרה את המציאות. אם בכלל מסוגל ספיר להשתכר, הרי זה ממיספרים של מיליארדים.

ואדון בירושלים

ר"שיטה" המפורסמת של ספיר היא, איפוא, הפיכת הכלכלה הלאומית כולה ללעסק פרטי של איש אחד. לא מבחינת הפקת הרווחים (איש לא חשד מעולם שספיר לקח לעצמו אפילו אגורה אחת מכל המיליארדים שעברו על שולחנו) אלא מבחינת ההחלטה. ספיר לא היה רק מנכ"ל המדינה, אלא גם יו"ר מועצת המנהלים וכל חברה. ההנהלה בשלמות, מזכיר וגיובר. מילבדו היו בה רק נערים-שליחים. הוא בן לחוקים, לסדר, לניהול תקין, לבד הכללים שנוצרו עדיירי אנשים קטנים למען אנשים קטנים. כל זה פשוט לא היה קיים בשבילו. פרשת החברה לישראל מדגימה יפה את השיטה. טיבור רוזנבאום היה גלגל קטן בשיטה של ספיר. הגלגל נפגם, היה צורך לתקן אותו. מניין לוקחים תוך כמה שעות את המיליונים הדרושים? המחשב התחיל לעבוד, ותוך אלפי של שנייה באה התשובה: כדאיך מיליונים מצייט, כדאיך מחברת-הבת של סולובונה באמריקה. כדאיך מבתי-הזיקוק.

מה לחברות אלה ולעיסקי רוזנבאום? לא מדום. אבל כל החברות הן חברות-בת של פינחס ספיר, והוא גייגה את המיליונים ביניהן כאוותי נפשו.

מובן שזה פסול. סולובונה קיים כדי לסלול ולבנות, לא כדי לעזור לגיובר של המאפיה האמריקאית לכסות הפסדים של עיסקת-ספרות של חברה וארועית בקרקעות איטלקיות. צייט היא חברת אוניות, ולמדינת ליכטנשטיין אין נמל. אין בה אפילו חוף-ים. לא חשבו. ספיר קבע, והמיליונים זרמו.

מדינת טאמאניה חוקקה חוק המאפשר לנכות ממס-ההכנסה שלה השקעות בישראל? יופי, הבה נקח משם כמה עשרות מיליונים. איך? נמצא משקיעים. אין משקיעים? נמצא משקיעים. נעביר להם כסף דרך ואדוק, הם ישקיעו את הכסף בישראל. יקבלו פטור ממס-הכנסה בטאמאניה. ימכרו את הפטור לחברות טאמאניות אחרות. יברייחו את הכסף לבנק של טיבור בשווייץ, שיתן לי את הכסף כדי לחפות על כישלון חברה ישראלית באפריקה התיכונה.

כמה חוקים של כמה מדינות הופרו בדרך? מה זה חשוב. זה טוב למדינה.

לכסף אין ריח. הכל כשר. כסף של המאפיה. כסף שחור של יהודים שהוברח מתריסר ארצות ידידותיות. כסף שהוצא מממשלות זרות בטענות-שווא. הכל טוב למדינה. ובמדינה עצמה — הכל מתנהל על פי אותה שיטה. אילין נכשל? אין דבר. נמכור את המפעל שלו במחיר מופקע לשובינסקי. שובינסקי לא רוצה? שמע שובינסקי, אל תעשה קונציים. או מה אם תשלם כמה מיליונים יותר מדי? סמוך עלי. אני אחזיר לך ממקור אחר, עם תוספת. רק אל תרגיז אותי. אני אתן הוראה להעלות את מחיר המכוניות שלך. תגיד שספיר אמר. יהיה בסדר. אבל תכניס את כור לעניין. ותן תרומה קטנה למפא"י. זה יירשם כתרומה לבריכת-שחייה, או כקומיסיון.

איך יוכל היה ספיר להטחיל לשובינסקי דבר, השייך למישרד התחבורה, שהוא אוטונומי? בשביל ספיר לא היו מישרדים אחרים. על כל פנים, לא בשטח הכלכלי. כל המישרדים היו תלויים בו. כל פקיד היה תלוי בו. מישרד-התחבורה היה בשבילו רק חברה וארועית נוספת.

כך פעלה השיטה. בהצלחה מסחררת. כל הכדורים הזוהרים הת-עופפים באוויר, וכימעט אף אחד לא נפל.

שחיתות בסיטונות

שיטה כזאת, המתעלמת מכל גבולות החוק והסדר, מכל כללי הניהול התקין שהומצאו כדי להגן על הציבור, מוכרחה לפתוח פתחים ללא-ספור לשחיתות. זאת היתה תופעת-יזוואי של השיטה: היא השחיתה בסיטונות.

את ספיר זה לא עניין. הוא עצמו היה מחוסן בפני כל פיתוי. כשם שנארקומן מחוסן בפני פיתוי של קמצנות. אבל נדמה שלא היה איכפת לו שאחרים יהיו מושחתים. להיפך, לפעמים נדמה היה שהוא מעודד את משרתיו בדרך זו, כדי שיהיו מכשירים ונכזעים עוד יותר בידי.

איש לא התפלא כאשר נודע כי מיכאל צור, ילד-טיפוחי בה"א הידועה של פינחס ספיר, היה שותף בפתיחת חשבון סודי בבנק שווייצרי. רבים נדהמו כאשר נודע כי גם משה קשתי, מנכ"ל מישרד-הביטחון לשעבר, היה שותף לחשבון זה. "איך זה קרה לו?" שואלים עתה ידידיו ומכריו, שחשבוהו לסמל המוסר הפטריוטי.

אין כל מקום לפזיאה. כאשר מתגלגלים המיליארדים, בני מעי צורים של חוק וסדר, יכול רק אדם-עליון אחד להישאר נקי. אנשים נורמליים מוכרחים להודבק בחיידק השחיתות. כל מי ששמר על נקיין אישי בממלכתו של ספיר, מגיע לו עיטור מיוחד.

רבים מעוזריו של ספיר, שהיו פקידים עניים, הפכו בינתיים לאילי-הון. בין שתי לגימות של תה עם לימון, יכול היה ספיר להעשיר אדם, להפוך ראש-המחלקה אביון לבעל מלון בינלאומי או לסדר-גנשק עתיר-קומיסיונים. היה כדאי לספיר לשבץ את נאמניו בעמדות-מפתח במשק. מתוך תיקוה שימשיכו להיות מכשירים בידי. הוששני שילמד, כמו שלמדו אחרים לפניו, שאנשים מסוג זה יהיו הראשונים שיבעטו במיטיבם, כאשר זה יהיה כדאי להם.

ספיר עצמו דאג, כמוכן, לחטיית זרם אדיר של כספים למיפלגתו. זה היה אחד המניעים העיקריים של השיטה. בכך לא ראה, בוודאי, שחיתות. מהיגם השיטה זרמים קטנים יותר לכל המיפלגות האחרות — מחרות ואגו"י ועד מפ"ם ומק"י.

כסופו של דבר, הכל היו תלויים בו. הכל נהגו מן השיטה. במנגנון המיפלגה לא היה איש שלא היה מוכר את אמו כדי למצוא חן בעיני ספיר. המיסלגות האחרות. שתקפו אותו כפומבי, התרססו לפניו בתדרי-חדרים.

החשב האלקטרוני עובד: ספיר בנסו חילג'א

ספיר בז לכזום. נדמה לי שחחשיב רק אותם בודדים שלא הצטרפו לשיטתו. על כל פנים, כך אני מסביר את היחסים המוזרים שנוצרו. איכשהו בינינו.

הפינקס השחור הקטן

זה התחיל כאשר חשפתי מעל דוכן הכנסת את העובדה שספיר מוכר דולרים ממשלתיים, בשוק השחור, בניגוד לחוק. ספיר הכחיש זאת בועם. חזרתי ותקפתי. בסופו של דבר זה הגיע להתנגשות חריפה מאוד, כשהוא תוקף אותי מעל הדוכן, ואני משיב לו בקריאות-ביניים. (כעבור שנים אושרו כל גילויינו, ונסתבר כי כל חברי ועדת-הכספים, מחרות לל"ע עד מפ"ם, היו שותפים לקנונייה.)

דקות מעטות אחרי הסערה נתקלתי בספיר במיונות. הוא ניגש אלי, התלוצץ, ומאז התפתחה מעין ידידות בינינו. חוששני שהייתי בעיניו מעין מוצג של גן-חיות — יהודי שמעולם לא קיבל ממנו אגורה אחת.

יחסים אישיים אלה נשאר בעינם גם כאשר חשף העולם הזה פרשות-שחיתות שהיו קשורות במעשיו ובאנשיו, וכאשר ניתחתי את שיטתו שוב ושוב מעל דוכן הכנסת. מעולם לא התלונן על כך. לעומת זאת התלונן כאשר פירסם עליו העולם הזה פרט אישי בלתי-חשוב, שלא היה נכון.

מדוע אני מחבב את האיש? קשה לי להסביר זאת אפילו לעצמי. אולי מפני שהוא טיפוס מיוחד-במינו. אולי מפני שחסרים אצלו החלוטין יסודות של זדון, צביעות והעמדת-פנים, שהם לחם-החוקם של פוליטיקאים מיקצועיים. אולי מפני שזעים לשוחח עם אנשים בעלי תפיסה מהירה וחשיבה אלקטרונית. אולי מפני שהוא אדם אוהב-חיים, אופטימיסט מטבעו.

נהגתי תמיד מהצגותיו בכנסת. הוא היה יושב ומעמיד פנים שאינו מקשיב לדברי תוקפיו. לפעמים העמיד פני ישר. אך לשתע היה מזג ותופס את הנואם בא-ידיוק, או מגלה בורותו בקריאת-ביניים אחת.

בסוף ויכוח כללי, שבו הותקף מכל הצדדים, היה ספיר עולה על הדוכן להשיב. או היה דומה לשור בזירה, אץ אנה-ואנה, נוגח כל מי שניקרה בדרכו, ורומס את גופו. תיהם של אותם ה"כים שאותם תיעב במיוחד. בין אלה בלטו אנשי רפ"י.

בייחוד שנא את אגרת, "הפינקס השחור הקטן". היא צצה פעמים רבות.

ספיר, כך נאמר, מחויק בכיסו פינקס קטן, ושם הוא רושם למי לעשות טובות. מעולם לא ראיתי פינקס זה. פעם רוקן למעני, לעיני, את תוכן כיסו, כדי להוכיח לי שאין לו כזה. הייתה בכיסו רק רשימה שהכינה לו מזכירתו, מדיבוקר, ובה פירוט של כל פגישות היום.

מדוע נעלב כליכך דווקא מאגרה זו? אולי מפני שהיא פגעה בכושרי-הזכירה הפנומנלי שלו. ספיר לא היה זקוק לשום פינקס, כדי לדעת ממי לקחת ולמי לתת.